

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ
«Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»**

Виконала: здобувачка 2 курсу
PO1-M22z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Матвійчук Ореста Іванівна

Керівник:
Бахмат Наталія Валеріївна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії
та методик початкової освіти

Рецензент :
Бабюк Тетяна Йосипівна,
кандидат педагогічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ.....	7
1.1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми	7
1.2. Особливості активізації пізнавальної діяльності молодших школярів, показники і рівні сформованості.....	14
1.3. Нестандартні уроки як засіб активізації пізнавальної діяльності молодших школярів	31
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ ЯК ЗАСОБУ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	53
2.1. Діагностика рівня сформованості пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ».....	53
2.2. Педагогічні умови використання нестандартних уроків як засобу активізації пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ»	57
2.3. Аналіз ефективності експериментального дослідження та методичні рекомендації.....	60
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

На сьогоднішній день зростає значення початкової освіти. Одним із стратегічних завдань реформування освіти в Україні, згідно з Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, концепції «Нова українська школа» (2016) [21] є формування освіченої, творчої особистості, яке можливе лише за умови наявності у школярів стійкого інтересу до знань, зацікавленості, що виникає в процесі залучення учнів до активної пізнавальної діяльності, перетворення їх у суб'єктів цієї діяльності. Для цього здійснюються пошуки нових організаційних форм навчання, які сприятимуть розвитку пізнавальної діяльності та активності молодших школярів. У 2018 році був прийнятий Державний стандарт початкової освіти [11], який регулює зміст освіти (що вчити) та визначає методологію (як вчити). Тому потрібно під час навчання надавати перевагу тим формам і методам, що передбачають залучення учнів до активного здобуття знань. Тільки вміле їх поєднання дає можливість підвищити ефективність навчання.

Аналіз стану освітнього процесу у ЗЗСО говорить про те, що вчителі на уроках недостатньо використовують засоби розвитку пізнавальної діяльності, що приводить до зниження ефективності сприйняття вивченого програмового матеріалу, а це, в свою чергу, призводить до зниження якості освіти в цілому. Тому потрібно визначити напрямки вирішення даного питання, розробити комплексний педагогічний інструментарій з активізації пізнавальної діяльності.

Педагогіка в сучасному світі переживає бурхливий період переосмислення підходів до освітнього процесу та формування особистості, період відмови від деяких традицій і стереотипів. Сьогодні у навчанні особливий акцент робиться на власну діяльність дитини з пошуку, усвідомлення та переробки нових знань. При цьому освіта розуміється не як «багатознання» і володіння набором професійних навичок, а як розвиненість

різноманітних здібностей системного характеру, високий ступінь їх продуктивності та припускає моделювання такої системи освіти, в якій чільну роль відіграли б не традиційна трансляція знань, а створення умов для максимально можливого формування конкретної особистості. Якісно змінюється і діалектична модель навчання – характер взаємодії вчителя і учнів. Учень є суб'єктом цього процесу, а педагог – його організатором. Почався перехід від навчання «фактам» до оволодіння значенням подій, екологічно-гуманістичного світогляду, отримання навичок застосування в житті накопиченого багажу знань.

Разом із тим, психолого-педагогічний аналіз форм, методів і засобів організації та проведення занять, що традиційно склалися в закладах освіти, показує, що в процесі навчання переважає репродуктивність мислення при сприйнятті та засвоєнні інформації. Традиційні форми, методи, засоби навчання передбачають в основному діяльність педагога з передачі інформації. При аналізі заняття основна увага надається викладачеві та нерідко пропускається головне, що успішне оволодіння навчальним матеріалом залежить тільки від мисленнєвої діяльності учнів. Спроби ввести елементи активізації учнів, наприклад, за допомогою проблемного навчання часто зводяться до постановки вчителем під час уроку певного завдання та розкриття ним же самим піднятої проблеми.

Усе вищесказане визначає необхідність формування активної життєвої позиції учнів, яка, у свою чергу, повинна формуватися завдяки нестандартним урокам. Сучасна освіта у цьому напрямку відкриває перед педагогом широкий вибір розв'язування теоретичних і практичних завдань. Основні принципи освіти, висунуті самим життям – гуманізація і демократизація, – спричиняють корінний перегляд змісту, форм, методів і засобів навчання.

Отже, прискорення темпу життя, великий потік знань, що впливає на сучасну людину, потребує від неї вміння швидко знаходити необхідне рішення, використовуючи для цього пошукові методи, користуючись великою кількістю різноманітних джерел інформації. У зв'язку з цим важливо дослідити

доцільність використання нестандартних уроків в освітньому процесі початкової школи. Саме тому було обрано тему дослідження «Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів засобами нестандартних уроків «Я досліджую світ»».

Об'єкт дослідження: процес активізації пізнавальної діяльності молодших школярів.

Предмет дослідження: педагогічні умови активізації пізнавальної діяльності молодших школярів засобами нестандартних уроків на уроках «Я досліджую світ».

Мета дослідження: теоретично дослідити і експериментально перевірити ефективність використання нестандартних уроків на активізацію пізнавальної діяльності молодших школярів. Відповідно до мети дослідження були визначені наступні **завдання:**

1. Проаналізувати проблему активізації пізнавальної діяльності учнів початкової школи у психолого-педагогічній і науковій літературі.

2. Розкрити сутність пізнавальної діяльності молодших школярів, критерії та рівні визначення пізнавальної діяльності молодших школярів.

3. Визначити рівень сформованості пізнавальної діяльності у молодших школярів у процесі навчання.

4. Експериментально перевірити ефективність використання нестандартних уроків на уроках «Я досліджую світ» як засобу активізації пізнавальної діяльності учнів.

Гіпотеза дослідження: активізація пізнавальної діяльності молодших школярів підвищиться за умов упровадження в освітній процес нестандартних уроків.

Відповідно до визначених завдань, використано **методи дослідження:**

– *теоретичні:* аналіз, синтез, порівняння, класифікація, систематизація, узагальнення, моделювання, узагальнення;

– *емпіричні:* спостереження, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний), анкетування, тестування, аналіз продуктів

діяльності учнів;

– *методи кількісної та якісної обробки результатів дослідження: ранжування, реєстрація, визначення середнього арифметичного показника.*

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що в ньому обґрунтовано теоретичні засади активізації пізнавальної діяльності молодших школярів засобами нестандартних уроків.

Практичне значення дослідження полягає в розробці та впровадженні в роботу вчителів початкової школи методичних завдань і рекомендацій щодо використання нестандартних уроків як засобу активізації пізнавальної діяльності молодших школярів.

База дослідження. Заклад загальної середньої освіти смт Гусятин Чортківський район Тернопільська область.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2022-2023 рр.) та представлено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях.

Публікації.

Матвійчук Ореста. Особливості формування пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» // Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет ; [відпов. секр. Н.В. Бахмат]. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2023. Вип. XIX. С. 256-263.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Вивчення теоретичних основ активізації пізнавальної діяльності молодших школярів засобами нестандартних уроків та дослідно-експериментальна робота, дозволили нам зробити наступні висновки.

1. Цілеспрямована й успішна робота учнів на уроці можлива, якщо вчитель добре знає навчальні можливості і відповідно до цього формує систему методів і прийомів роботи на уроці та засобів впливу на учня з метою підвищення його пізнавального інтересу й відповідальності.

2. Пізнавальна діяльність учнів переважно має колективний характер, що створює передумови для взаємодії суб'єктів навчання, дає можливість для обміну інтелектуальними цінностями, порівняння й узгодження різних точок зору про об'єкти, які вивчаються на уроці.

3. Нестандартні уроки сприяють формуванню і розвитку комунікативних умінь, знань, умінь і навичок учнів, їх закріпленню та вдосконаленню, їх поглибленню і систематизації, підвищенню активності учнів у процесі навчально-пізнавальної діяльності, формуванню самостійного мислення, розвитку творчості. Це комплексна форма узагальнення результатів самостійної пізнавальної діяльності учнів під керівництвом учителя, що здійснюється завдяки спільним зусиллям учителя та учнів.

4. Нестандартні уроки дозволяють урізноманітнювати форми й методи роботи, позбавлятися шаблонів, створюють умови для активізації пізнавальної діяльності школяра, розширюють функції вчителя, дають змогу враховувати специфіку певного матеріалу та індивідуальні особливості кожного учня.

5. Експериментальне дослідження привело нас до висновку, що розвиток пізнавальної діяльності сприяє такій ситуації, коли вчитель відшукує більш досконалі шляхи своєї праці, які спираються на задум учнів, на їх прагнення до творчої діяльності.

6. Дослідно-експериментальна серія уроків, розроблена з метою активізації пізнавальної діяльності до предмету «Я досліджую світ»

передбачала проведення декількох нестандартних уроків.

7. Апробація дослідно-експериментальної серії уроків показала, що використання нестандартних уроків значно підвищує пізнавальну діяльність учнів до вивчення навчальної дисципліни «Я досліджую світ» та покращує показники рівня пізнавальної діяльності. Зокрема, після формувального експерименту зросла увага школярів експериментального класу до уроків «Я досліджую світ»: учнів з високим рівнем на 20 % більше; відбулося збільшення кількості учнів з середнім рівнем успішності (50% проти 40 %); зменшення кількості учнів з низьким рівнем пізнавальної діяльності, в 3-Б класі, в порівнянні з 3-А (контрольним) класом на 30 %.

7. Нестандартні уроки слід впроваджувати в навчально-виховному процесі всіх шкіл тому, що проведена дослідно-експериментальна робота довела, що ці уроки дійсно мають більше пріоритетів, ніж стандартні уроки. Головне потрібно навчитись вчителям правильно підбирати форму роботи і якісно проводити урок.

8. Дослідно-експериментальна робота довела, що нестандартні уроки позитивно впливають на навчально-виховний процес у сучасній школі. Головна заслуга уроків з нетрадиційною структурою – дуже потужна активність учнів на уроці, але потрібно мати на увазі, якщо нестандартні уроки проводити повсякденно, то цікавість до навчання у дітей пропадає. Тому при використанні нестандартних уроків потрібно бути дуже обережним, для того щоб дітей не перевантажити незвичайністю.

9. Саме через творчість можна зацікавити учнів, активізувати їх діяльність на уроці. Діяльність створює певну установку на засвоєння нових знань з природничої освітньої галузі: знання потрібні не для того, щоб повернути їх учителю у тому ж вигляді, а для того, щоб застосувати їх у нових умовах, пояснити незнайоме, незрозуміле явище, саме тому доцільно використовувати нестандартні уроки, аби учні могли пояснити по-своєму нове, або роз'яснити відоме явище.

10. Узагальнені дидактичні вимоги до організації і проведення нестандартного уроку у початковій школі можуть бути сформульовані так: організація педагогічного процесу на нестандартному уроці повинна здійснюватися на основі системи дидактичних принципів, відповідати новим досягненням педагогічної науки і практики; урок має бути цілеспрямованим, тобто передбачати розв'язання чітко визначеної дидактичної мети; урок має відзначатися чіткістю структури, обґрунтованістю застосовуваних методів і засобів навчання, їх відповідністю поставленій меті, характеру матеріалу, що вивчається, навчальним можливостям учнів; на уроці важливо забезпечувати оперативний зворотний зв'язок, який дає змогу вчителю співвідносити проєктовані результати навчання з реальними і в разі потреби вносити в запланований хід заняття корективи залежно від ситуації; на уроці мусить панувати атмосфера доброзичливості, співробітництва і взаємодопомоги всіх учасників навчального процесу в поєднанні з розумною вимогливістю і відповідальністю кожного за результати своєї роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвілі Ш. Пізнавальні можливості дитини // Завуч. 2011. № 28 (жовт.). С. 11–12.
2. Бойко Н. О. Формування пізнавального інтересу у школярів у колективній діяльності // Придніпровський науковий вісник. 2008. № 71 (138). С. 19–23.
3. Братанич О. Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 – теорія навчання ; Криворізький державний педагогічний університет. Кривий Ріг, 2008. 24 с.
4. Вайнола Р. Х. Методика викладання дисциплін соціально-педагогічного циклу : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 140 с.
5. Ватаманюк Г. Інтелектуальна гра як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності старших дошкільників та молодших школярів // Початкова школа. 2008. № 6. С. 40–44.
6. Вітюк В. В. Готовність педагогів до змін в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа». Педагогічний пошук. 2017. №2(94). С. 3–6.
7. Гільберг, Т., Тарнавська С., Хитра З., Павич Н. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : Навчально-методичний посібник. Київ : Генеза, 2020. 240 с.
8. Гомонюк А. Г. Нестандартні уроки як засіб формування пізнавального інтересу молодших школярів // Науковий пошук студентів ХХІ ст.: актуальні питання гуманітарних і соціально-економічних наук. За матеріалами ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Ізмаїл : РВВ ІДГУ. 2018. С. 93-96.

9. Горват М. В., Кузьма-Качур М. І. Активізація навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів у процесі формування природознавчої компетентності // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія». 2019. Вип. 2 (10). С. 134–137.

10. Груніна Г. М. Організація творчої та пошукової діяльності учнів // Завучу. Усе для роботи. 2013. № 13–14. С. 18–23.

11. Державний стандарт початкової освіти / затв. постановою КМУ від 21 лют. 2018 р. № 87. (у ред. постанови КМУ від 24 лип. 2019 р. № 688) // Верховна Рада України. URL: http://mon.gov.ua/images/files/doshkilnacerednya/serednya/derzhstandart/derj_standart_pochatk_new.doc_

12. Заика В. А. Розвиток пізнавального інтересу молодших школярів засобами інтерактивних технологій : дипломна робота / Він. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2020. 93 с.

13. Зайченко І. В. Педагогіка : підручник. 3-тє видання, перероблене та доповнене. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 608 с.

14. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вапол, 2000. С. 11–57.

15. Інновації як основа змін освітньої практики : інформ.-метод. збір. / упоряд. Г. О. Сиротенко. Полтава : Полтав. обл. ін-т післядипл. освіти, 2015. 160 с.

16. Інструментарій оцінювання готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи : метод. рек. / Т. О. Піроженко, І. І. Карабаєва, Л. І. Соловйова, О. Ю. Хартман. Київ : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. 2023. 36 с.

17. Інтегровані та нестандартні уроки з різних предметів // Бібліотека початкової школи. 2020. № 9–10. С. 60.

18. Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / упоряд. О. О. Любар ; за ред. В. Г. Кременя. Київ : Знання, 2003. 766 с.

19. Каплінський В. В. 100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення : навч. посіб. для майбутніх вчит. 6-е вид. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. 80 с.

20. Кірик М., Данилова Л. Нова українська школа : організація діяльності учнів початкових класів закладів середньої спеціальної освіти. Львів. Світ, 2019. С. 7–10.

21. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року / схвал. розпорядженням КМУ від 14 груд. 2016 р № 988-р. *Освіта UA*. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/.

22. Косенчук О.Г. Державний стандарт дошкільної освіти : особливості впровадження. Навчально-методичний посібник. Видавництво "Ранок". 2021. 240 с.

23. Кравець В. Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва. Тернопіль : Світло, 2015. 409 с.

24. Ковшар О. Методи стимулювання позитивних мотивів та пізнавальної активності навчання молодших школярів // Педагогіка вищої та середньої школи : збір. наук. праць. Кривий Ріг : Кривор. держ. пед. ун-т, 2019. Вип. 24. С. 294–299.

25. Кравчук Л. В. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів // Сучасна школа України. 2012. № 2. С. 10–15. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/2421/1/Krravchuk_L_3.pdf.

26. Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах Нової української школи : методичний посібник / автор-уклад. Н. Б. Ларіонова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 64 с.

27. Концепція Нової української школи. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

28. Куделя О. Розвиток пізнавальних інтересів учнів початкових класів при вивченні української мови // Східнослов'янська філологія: здобутки і перспективи : збір. матер. II Всеукр. студ. наук. конф. Кривий Ріг, 2013. С. 376–378.

29. Марусинець М. Розвиток пізнавальної активності : психологічні умови та дидактичні засоби // Дошкільне виховання. 2019. № 12. С. 26.

30. Мельникова О. Пізнавальна активність учнів початкової школи // Відкритий урок. 2013. № 11. С. 34–37.

31. Методичні рекомендації до проведення педагогічної практики спеціальності 5.01010201 «Початкова освіта» / упоряд.: Л. М. Прокопів, С. Ю. Довбенко, О. М. Сидорук ; відп. за вип. Ю. М. Москаленко. Івано-Франківськ, 2015. 224 с.

32. Митник О., Шпак В. Народження нестандартного уроку // Початкова школа. 2017. № 12. С. 11–23.

33. Мосійчук Л. М. Методи і прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів : метод. посіб. Рівне : НМЦ ПТО, 2017. 53 с.

34. Нікітіна Н. М. Активізація пізнавальної активності учнів шляхом використання ігрових моментів і цікавих завдань // Початкове навчання та виховання. 2011. № 31. С. 21–31.

35. Організаційні форми навчання у початковій школі: посібник / О.Я. Савченко, Н.М. Бібік, В.О. Мартиненко та ін.; за наук. ред. Бібік Н.М. Київ : Видавничий дім «Сам», 2017. 304 с.

36. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.

37. Панченко С. Нестандартні форми уроків // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. 2007. № 23. С. 34–39.

38. Печерська Е. Уроки різні та незвичайні // Рідна школа. 2005. № 4. С. 62–65.

39. Пилипчук Н. Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів у педагогіці співробітництва Ш.О. Амонашвілі // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти : зб. наук. праць / за заг. ред. Н.А. Басюк. Житомир : вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. С. 57-59.

40. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи: Підручник. 4-те вид., випр. і догі. Київ : Каравела, 2014. 360 с.

41. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок : інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2003. 192 с.

42. Психологічний супровід як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів : [метод. посіб.] / Д. Г. Кравченко, О. М. Кокун, Н. М. Панасенко [та ін.] ; за ред. С. Д. Максименка. Київ, 2015. 101 с.

43. Психологія : Підручник / Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; за ред. Ю.Л. Трофімова. 6-те вид. стереотип. Київ : Либідь, 2008. 560 с.

44. Романовський О. Г., Резнік С. М. Методика викладання психології : навч.-метод. посіб. Харків : Панов А. М., 2019. 51 с.

45. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : посіб. для вчит. і методистів початкового навчання. 2-е вид., допов., перероб. Київ : Богданова А. М., 2009. 225 с.

46. Савченко О. Я. Впровадження інновацій – об'єкт педагогічної теорії і практики // Рідна школа. Київ : Преса України, 2012. № 10. С. 79–80.

47. Садова Т. А. Активізація пізнавальної діяльності студентів як умова підвищення якості навчального процесу // Наука і освіта. 2008. № 1–2. С. 94–98.

48. Садова Т., Рудакова А. Формування пізнавальної активності дошкільників як психолого-педагогічна проблема // Молодий вчений. 2017. № 10.1(50.1). С. 49–52.

49. Сапунова Л. А. Розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів у навчальному процесі // Таврійський вісник освіти. 2013. № 1. С. 205–210.

50. Скуратівський Л. Мотив як рушійна сила пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення мови // Дивослово. 2015. № 2. С. 2–4.

51. Снапковська С. В. Проблемне навчання як засіб інтенсифікації педагогічного процесу в системі роботи кафедри педагогіки і психології // Сайт проекту Інтернет – конференції «Актуальні проблеми медичної освіти». URL: <http://vgmu.vitebsk.net/intconf/sect4/10.htm>.

52. Сучасний урок у початковій школі. 33 уроки з використанням технології критичного мислення / упоряд.: Г. О. Ярош, Н. М. Седова. Харків : Основа, 2005. 85 с.

53. Терлецька Л. Формування навчально-пізнавальної активності учнів у контексті реалізації мети і завдань української освіти // Актуальні питання гуманітарних наук. 2014. Вип. 9. С. 129–134. URL: https://dspu.edu.ua/sites/youngsc/AQGS/2014_9/pedagogy/129-134.pdf.

54. Форми організації навчальної діяльності на уроці. Методи, прийоми навчання /авт.-упоряд. Т. М. Світлова // Математика в школах України. 2012. № 28 (364). С. 6–11.

55. Формування пізнавальної активності школярів на уроках української мови. URL: https://vuzlit.com/555880/formuvannya_piznavalnoyi_aktivnosti_shkolyariv_urokah_ukrayinskoyi_movi.

56. Форостюк Т. В. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів на уроках української мови засобами проблемних завдань і дидактичної гри // Молодий вчений. 2017. № 4. С. 474–478.

57. Хмельницька О. С. Педагогіка. Історія педагогіки : навч.-метод. посіб. Переяслав : Домбровська Я. М., 2021. 222 с.

58. Шевцова Л. Активізація пізнавальної діяльності учнів за допомогою ситуативних завдань // Дивослово. 2011. № 12. С. 43–45.

59. Якимишина І. П. Використання пізнавальних завдань випереджаючого характеру в процесі навчання першокласників : кваліфікаційна робота [Електронний ресурс]. URL: https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3659/1/educ_2022_217.pdf.